

Oration II Grgura Nazijanskog: Vizija kršćanskog vodstva iz 4. stoljeća za 21. stoljeće

Eric Maroney

Biblijski institut, Zagreb

eric.k.maroney@gmail.com

Izvorni znanstveni članak

UDK: 27-4“03/20“

<https://doi.org/10.32862/k1.15.1.1>

Sažetak

Stilovi kršćanskog vođenja u jugoistočnoj Europi imaju tendenciju polariziranja duž linije koja se proteže između pasivnosti i autoritarnosti. To zapravo predstavlja univerzalni problem globalne Crkve i nije jedinstven za zemlje jugoistočne Europe. Ostaje, međutim, činjenica da najraširenije modele vodstva u ovom dijelu svijeta ipak treba stalno procjenjivati te shodno tomu trajno nadalje razvijati zdravije modele. Na žalost, modeli vodstva koji se uvoze sa Zapada, a koji nerazmjerno naglašavaju poslovno upravljanje, često se usredotočuju samo na učinkovitost, produktivnost i rast, umjesto da se usredotoče na širenje Kraljevstva i služenje Kristovoj nevjesti. Međutim, postoji model za vodstvo u služenju, model koji je izrastao iz istočne Crkve prije sedamnaest stoljeća.

U ovom ću radu razmotriti dokument Oracion II Grgura Nazijanskog, koji predstavlja duhovni model vodstva za 21. stoljeće. Iako je napisan prije mnogo stoljeća, ovaj tekst još uvijek snažno govori suvremenom umu i ostaje trajno relevantan iz više razloga. Kao prvo, ovo je prvi sačuvani vanbiblijski izvještaj o osobnoj borbi pojedinca s potrebom da se poslušno odazove pozivu u kršćansku službu. Drugo, Grgurov je model zasićen Svetim pismom i kao takav pruža razumnu premda jedinstvenu perspektivu iz njegovog briljantnog i visoko obrazovanog uma. Konačno, budući da je jedna od Grgurovih glavnih preokupacija kako ostati vjeran usred korumpiranog javnog oblika kršćanstva, kontekst je veoma primjeren tradicionalnom crkvenom kontekstu jugoistočne Europe.

Slijedeći sažeti povijesni prikaz, u ovom će se radu razmotriti tri elementa kršćanske službe te kako je Grgur razumio njihove duhovne aspekte. Prvo, koje su uloge pastoralnog službenika, bio on svećenik, kralj ili prorok. Drugo, izazovi s kojim se suočavaju pastoralni službenici koji žele služiti. I, treće, osobne borbe s kojima se pojedinci moraju suočiti i savladati ih kako bi ostali poslušni u svom pozivu.

Ključne riječi: kršćanska služba, kršćansko vodstvo, crkvena povijest, Grgur Nazijanski, Oration II

Uvod

Stilovi kršćanskog vodstva u zemljama jugoistočne Europe pokazuju tendenciju polariziranja duž linije koja se proteže između pasivnosti i autoritarnosti. Spektar usmjerenosti vođenja često se svodi na binarni izbor između usmjerenosti na ono što se događa unutar Crkve (tj. učeništvo i disciplina unutar zajednice) ili pak na događanja u svijetu izvan Crkve (tj. evangelizacija ili služenje u društvu). Oba su izbora kriva, posebice u slučaju isključivosti. Kršćansko se vođenje često usmjerava na mnoštvo ovakvih spektara, a Crkva je zbog toga uglavnom trpjela pod vodstvom onih koji su usvajali izbore koji vode u krajnosti. Alternativa takvim krivim izborima i krajnostima jest ravnoteža duž linije koja spaja prethodno spomenute polove, uz povremenu usredotočenost na jedno područje, ali također i trajno nastojanje da se daje primjerena pažnja svim drugim različitim potrebama i zahtjevima.

Ovaj nedostatak ravnoteže predstavlja univerzalni problem globalne Crkve te kao takav ne predstavlja problem koji je prisutan isključivo u crkvama Jugoistočne Europe. Ipak, ostaje činjenica da temeljne modele vodstva, koji se primjenjuju u ovom dijelu svijeta, treba trajno pratiti i procjenjivati te pritom tražiti i razvijati zdravije modele. Novi modeli vodstva će, nažalost, vjerojatno biti uvezeni sa Zapada te će se kao takvi često usmjeravati na problematiku poslovnog upravljanja, usredotočivši se posebno na učinkovitost, produktivnost i mjerljivi rast umjesto da se radije usmjere na širenje Kraljevstva i služenje Kristovoj nevjesti. Rečene aktivnosti često, međutim, nisu jasno vidljive, a njihove se vrijednosti često ne mogu jasno izmjeriti. Međutim, postoji model za vodstvo u služenju, model koji je zapravo izrastao iz istočne Crkve, prije sedamnaest stoljeća.

Oration II, djelo Grgura Nazijanskog iz 4. stoljeća, predstavlja dobar model kršćanskog vodstva, koji se još uvijek može kvalitetno primijeniti u 21. stoljeću. Iako je napisan prije mnogo stoljeća, ovaj se tekst još uvijek može veoma jasno obratiti suvremenom razumu i kao takav nam je relevantan iz više razloga. Kao prvo, ovo je prvi sačuvani vanbiblijski prikaz osobne borbe pojedinca na temu prihvaćanja životnog poziva pastoralnog vodstva i podložnosti kršćanskoj služ-

bi.¹ Kao drugo, Grgurov je model zasićen Svetim pismom te kao takav pruža veoma smislenu iako posebnu perspektivu ovoga briljantnog i visokoobrazovanog uma.² Kao treće, budući da je jedna od Grgurovih glavnih preokupacija bila kako ostati vjeran usred korumpiranoga javnog kršćanstva i neprijateljskih vladajućih struktura, izvorni povijesni kontekst ovog djela svakako pruža obilje sličnosti s današnjim okruženjem u kojem djeluju crkve u zemljama jugoistočne Europe.³ Naposljetku, treba također napomenuti da se Grgur trudio otkriti što zapravo znači biti kršćanski vođa u situaciji kada se ne možeš osloniti na puno jakih uzora.⁴ Isto je i danas u evanđeoskom svijetu koji se oblikuje u jugoistočnoj Europi, a to se može ustvrditi već na temelju kratke povijesti evanđeoskog pokreta.

U ovom ću radu najprije pružiti pozadinu teksta – Grgurovu povijest i kontekst u kojem je napisan dokument. Potom ću istražiti jezik, strukturu i primarne teme koje autor obrađuje. Naposljetku ću se osvrnuti na važnost teksta za službu evanđelja u 21. stoljeću.

1. Grgurov poraz

„Poražen sam i usvajam svoj poraz“ (Gregory 1979, 7:204). Tako počinje drugi govor Grgura Nazijanskog. Što je Grgur zapravo želio reći ovim intrigantnim riječima? Što je taj njegov „poraz“? Misli li tu na svoj bijeg u Pont, ili pak na svoj povratak u Nazijan? I kako on osjeća taj svoj poraz? Znači li to da prihvaća poniženje koje je povezano s konkretnim događajem, ili se tu ipak radi o nečem drugom?

- 1 Iako postoje i drugi dokumenti rane Crkve, koji se bave kršćanskim vodstvom, a Novi je zavjet zapravo prepun komentara na tu temu, razlog ovakve izjave su jedinstveni kontekst ovog dokumenta i način na koji se Grgur bavi ovom problematikom.
- 2 U tekstu se navodi oko četiri stotine referenci koje upućuju na Sveto pismo ili približno četiri reference po odjeljku, što znači da svaka druga rečenica dokumenta upućuje na odabrani redak Svetog pisma. Ipak, odabrani se dijelovi teksta više, a drugi manje referiraju na Sveto pismo.
- 3 Crkva se u to vrijeme mogla smatrati korumpiranom ne samo zbog veoma raširene hereze već i zbog sinkretizma koji se pojavio kao rezultat gotovo trenutne transformacije Rimskog Carstva iz poganstva, koje je zahtijevalo sveopće štovanje cara, u državno kršćanstvo promovirano od strane samoga cara. Nadalje, u vrijeme pisanja ovoga teksta, Julijan Apostat je bio jedini rimski car i aktivno je težio obnovi poganstva i potkopavanju kršćanstva. Grgur i Julijan su se osobno dugo poznavali, još od vremena kada su zajedno studirali u Ateni.
- 4 U uvodu svog djela *Bazilije iz Cezareje*, Philip Rousseau navodi kako je jedna od svrha pisanja njegove knjige otkriti zašto je Bazilije postao biskup te je li u tome bio uspješan. Autor zaključuje kako je gotovo nemoguće utvrditi je li Bazilije bio uspješan u obnašanju svojih biskupskih dužnosti pošto zapravo nije bilo jasnog razumijevanja, posebno u viđenju biskupa iz 4. stoljeća, što je tada značilo biti biskup. Isto se može reći i za Grgura, posebice u smislu razumijevanja vlastite službe.

Razumijevanje ove uvodne rečenice ključno je za razumijevanje cijeloga teksta, kao i za Grgurovo razumijevanje kršćanskog vodstva. Uvjeren sam da se radi o hvalje vrednom pothvatu jer se to razumijevanje, kako je prikazano u ovom djelu, odnosi ne samo na pastora već i na svakog pojedinca kojeg Bog poziva na vodstvo. Ipak, na *Oration II* ne treba gledati samo kao na puki priručnik za pastoralnu službu iako ovaj tekst ima zasigurno puno toga reći na tu temu.⁵ Samo djelo ima pak puno širi značaj. Trebalo bi ga razumjeti kao filozofski vodič za osobno usklađivanje s odrednicama Božjeg poziva na službu kršćanskog vodstva te kao sugestiju kako na najbolji način ostati poslušan tom pozivu.

2. Pozadina teksta

Grgur je rođen oko 325. godine, što znači da je u vrijeme pisanja *Oration II* imao oko 37 godina. Pošto je bio rođen je u bogatoj kršćanskoj obitelji u Kapadokiji (suvremena Turska), Grgur je imao priliku dokazati svoje akademske sposobnosti već kao mladić u Palestini i Egiptu, čak i prije nego što je proveo desetak godina usavršavajući se u Ateni. Grgur je napustio Atenu 356. godine, a sljedećih je pet godina života proveo na putovanjima te učeci kod Bazilija u Pontu.⁶ Izgleda da je na Božić 361. godine Grgur bio „prisiljavan“ na službu od strane svog oca i dijela nazijanske zajednice.⁷ On je, međutim, ubrzo pobjegao iz Nazijana te se vratio u Pont, gdje je potom nekoliko mjeseci proveo s Bazilijem. Ipak, poslije se vratio u Nazijan, najkasnije do Uskrsa 362., kada je održao propovijed o Uskrsnoj nedjelji, što imamo sačuvano kao *Oration I*. Po svom povratku, Grgur je bio suočen s pitanjima o svome iznenadnom odlasku prije nekoliko mjeseci. A još je važnije to da je u svjetlu njegova odlaska dovedena u pitanje njegova sposobnost za službu. *Oration II* predstavlja njegov odgovor na sva ova pitanja.

Upitno je treba li to djelo smatrati klasičnim javnim govorom. *Oration I*, koji je održan na Uskrs 362. godine, sastoji se od približno 1200 riječi, dok se *Oration III*, održan nekoliko dana kasnije, sastoji od oko 1500 riječi. *Oration II*, međutim, ima više od 19500 riječi, a za njegovo bi usmeno izlaganje trebalo oko dva i pol sata. Browne i Swallow (Gregory 1979, 7:204) smatraju da „postoji opće slaganje da ovaj tekst nije bio namijenjen za javno govorenje.“ Umjesto standardnog

5 Uvodni je dio teksta naslovljen: „U obranu njegova bijega u Pont te povratka nakon zaređenja u svećenstvo, uz *Izlaganje o naravi svećeničke službe*“. Kurziv dodan.

6 Te se godine čine maglovitima. Neki povjesničari navode da je Grgur te godine proveo s Bazilijem, dok drugi to vrijeme ograničavaju na možda samo nekoliko mjeseci. Jesu li postupci Grgurova oca mogli biti rezultat osjećaja da njegov sin besciljno luta i rasipa svoje darove?

7 Grgur (1979, 7:1) aludira na dvije skupine u zajednici, dijeleći ih „prema mržnji ili ljubavi koju mi iskazuju, s jedne strane odbijajući me osloboditi krivnje za navodne optužbe, s druge strane mi iskazujući srdačnu dobrodošlicu.“

oratorio, ovo se djelo može smatrati kao *apologia*, formalna obrana. Zapravo bih želio sugerirati da ovo djelo možda i nije bilo dovršeno nakon što se Grgur vratio u Nazijan, kao što sugeriraju i neki drugi stručnjaci.⁸ Vjerujem da je djelo moglo biti pripremljeno, ako ne i dovršeno, u Pontu, nakon što je Grgur već donio odluku da se vrati u Nazijan. Nadalje, vjerujem da se, osim kao formalna obrana, ovo djelo može smatrati kao svojevrsni životopis ili čak prijava za posao; koji je Grgur već imao.

3. Kako i zašto nam je ovaj tekst relevantan?

U ovom ćemo odjeljku razmotriti relevantnost ovoga teksta, najprije u smislu autorstva, a potom u smislu samog sadržaja. Grgur Nazijanski je nazvan „nesumnjivo najveći stilist patrističkog razdoblja“ (McGuckin 2001, xxi). Prepoznat je ne samo kao nadareni retoričar i utjecajni teolog već i kao jedan od kapadokijskih otaca. Odigrao je važnu ulogu u obrani pravovjerja tijekom druge polovice 4. stoljeća.

Nakon Nicejskog sabora 325. godine, na kojem je bilo riješeno pitanje Kristova božanstva, bilo je pokrenuto pitanje božanstva Duha Svetoga, i to od strane onih koji su se tijekom prethodne borbe priklonili pravovjerju. Ova je skupina, poznata kao *pneumatomachi* ili „duhovni borci“, odbila klanjati se Svetom Duhu, kao onom koji je različit od Boga Oca. Bazilije iz Cezareje, u to vrijeme vodeći kapadokijski otac, u svojoj je knjizi pod nazivom *O Duhu Svetom*, napisanoj oko 364. godine, iznio formulu koja je odgovorila na pitanje božanske naravi Duha Svetoga. On je, međutim, umro prije razrješenja rečenog prijepora, vjerojatno 373. godine (Rousseau 1994, 360). Tada je Grgur preuzeo vodstvo te je 379. godine bio pozvan u Carigrad, gdje je predano propovijedao protiv *pneumatomachi* i tada još uvijek neiskorijenjenih Arijanaca. Godine 380. car Teodozije I. imenovao ga je biskupom u Carigradu te je Grgur predsjedao Prvim vijećem u Carigradu 381. godine, kada je formulirano Nicejsko-carigradsko vjerovanje, čime je razriješeno pitanje Svetog Trojstva (Tanner i Alberigo 1990, 84).

Oration II je s pravom prepoznat kao važno djelo u kontekstu povijesnog identiteta pastoralne službe.⁹ Djelo puno toga govori na temu rada i djelovanja

8 „Na Uskrs je održao svoj prvi govor pred skupinom čiji je mali broj sudionika svjedočio o nezadovoljstvu s kojim su ljudi Nazijana gledali na njegovo ponašanje. On se pak u skladu s tim potrudio da im u svom govoru pruži cjelovito objašnjenje motiva koji su ga doveli do povlačenja“ (Gregory 1979, 7:204).

9 „On [Grgur] je ovdje izložio obveze i dostojanstvo svećeničke službe, na koje su se pozivali svi kasniji pisci koji su pisali o toj temi. Ivan Zlatousti u svom poznatom spisu, Grgur Veliki u svom pastoralu te Bossuet u svom panegiriku o apostolu Pavlu trebali su tek sažeti gotovo gradivo ili dalje razvijati razmatranja koja su već bila sadržana u ovoj rječitoj i dobro razrađenoj diserta-

kršćanskoga pastoralnog službenika. Ne vjerujem, međutim, da je prvotna Grgurova namjera u pripremi ovoga teksta bila da napiše raspravu o pastoralnoj službi. Ovaj tekst ne možemo izvaditi iz njegova konteksta. Ovo nije teorijsko Grgurovo djelo, već je napisano u specifičnoj perspektivi i s određenom svrhom. Radi se o praktičnom djelu, koje je Grgur napisao s veoma konkretnom svrhom *po Grgura*. Iako se uostalom sasvim opravdano smatra temeljnim u razumijevanju pastoralne službe Crkve, ironično je da su mnoga najvažnija učenja o službi napisana ne u pozitivnom smislu, već više s negativnog stajališta. I to je središnja odrednica za razumijevanje značenja Grgurova „usvajanja svog poraza“. Ipak, gledati ovo djelo isključivo u smislu njegova značaja za razumijevanje pastoralne službe znači propustiti možda njegov najveći doprinos, koji je, vjerujem, opće filozofsko razumijevanje poziva na službu; bila ona pastoralna, proklamativna, društvena ili skolastička. Svaka je služba svojevrsno vodstvo i treba se provoditi u skladu s Božjim pozivom.

U uvodu svog djela *O Bogu i Kristu: Pet teoloških govora*, Lionel Wickham (2002, 20) iznosi zanimljivo stajalište: „...mnogo toga u kapadokijskoj teologiji nije novo i ostavlja dojam obrnutog eunomijanizma.“ Kasnije unutar istog odlomka autor nastavlja „kapadokijski nauk o Bogu, da ponovim, nije povijesno objašnjiv, niti je razumljiv bez pozivanja na eunomijaniste“ (Wickham 2002, 21). Vjerujem da je to ključna stvar. Grgurovo razumijevanje Trojstva općenito i posebice Duha Svetoga nisu bili nešto novo, već se više radilo o kritici krivih, dakle, tuđih heretičkih poimanja. Kapadokijski su oci bili teološki konzervativni, a ne inovativni. Heretici su bili inovatori. Prije iznošenja lažnih stavova nije bilo potrebe ispitivati odabrane aspekte Božje naravi. Međutim, prilikom suočavanja s novim gledištem, posebno ako ono nije bilo u skladu sa Svetim pismom, u tu se narav trebalo dublje zaviriti, kako bi se obrana iznijela u skladu sa Svetim pismom i učenjem Crkve. Radi se o tzv. apofatskoj ili „negativnoj“ teologiji, u kojoj se do zaključka o nečemu što *jest* dolazi sa stajališta onoga što *nije*.

Tako je i s Grgurovim opisom službe u *Oration II*. Njegov se stav nije oblikovao u vakuumu, već je posljedica nasilnih sukobljavanja unutarnjih uvjerenja te otužnog stanja pastoralne službe kakva je bila u njegovo vrijeme. Bez ovih utjecaja iz okoline, dokument *Oration II* kakvim danas raspoložemo ne bi uopće bio napisan. Nadalje, ne može ga se u potpunosti ni vrednovati izvan njegova konteksta. Svakako se ne radi o dokumentu koji bi trebali koristiti samo kao priručnik za pastoralnu službu. Radi se o pobožnom dokumentu u odnosu na koji se naš osobni poziv može osporiti i/ili potvrditi.

ciji“ (Tanner i Alberigo 1990, 84). Ovo se djelo i nadalje citira u radovima na temu pastoralne službe, u mnogim suvremenim tekstovima čiji se autori referiraju na Grgurov *Oration II*, poput William Willamon. *Pastor: Theology and Practice of Ordained Ministry*; John MacArthur. *Rediscovering Pastoral Ministry*; te Eugene Petersen. *Five Smooth Stones for Pastoral Work*.

Nakon što je „usvojio svoj poraz“, Grgur je pokušao objasniti svoje povlačenje, ali još i više opravdati svoj povratak. Grgur zna da ga u Nazijanu čekaju tri vrste ljudi: oni koji će ga uvijek gledati pozitivno, oni koji će ga uvijek gledati negativno te oni koji „sjede na ogradi“. Također, zna da će mu posljednja skupina suditi na temelju riječi prethodnih dviju skupina, ali i na temelju njegovih postupaka. *Oration II* je napisan za posljednje dvije skupine, nastojeći ih pridobiti da ga prihvate natrag kao svog pastora. Za prvu skupinu riječi ionako nisu bile potrebne.

Njegova duljina i strast kojom tekst odiše otkrivaju koliko je Grgur ozbiljno shvatio svoju misiju uvjeravanja onih koji su mu zamjerali odlazak i sumnjali u opravdanost njegova povratka. Nije se htio zadovoljiti pukim vraćanjem na skuti svog oca. Nešto mu se u međuvremenu dogodilo u Pontu. Više ga nije zanimalo vršenje službe u nazijanskoj crkvi samo na temelju činjenice da je njegov otac crkveni poglavar. Grgur je ovaj put pisao sa svrhom da osvoji srca članova Crkve. Bio je uvjeren da se ima pravo vratiti i da zapravo nema drugog izbora pa je svoje čitatelje pokušao u to uvjeriti. Nije im, dakle, preostalo ništa drugo nego ga dragovoljno primiti natrag. Vjerujem da je to ključno za razumijevanje Grgurove izjave „Usvajam svoj poraz“, što samo po sebi predstavlja ključ za razumijevanje cijelog teksta.

4. *Oration II*

Oration II je djelo koje je bogato na toliko različitih razina te je nemoguće cjelovito ga obraditi samo u kontekstu ovog rada. Kako bih zadržao fokus, odabrao sam pitanja kojima ću se pobliže pozabaviti, dok ću neka druga ovaj put biti prisiljen zanemariti. Slijedom prethodno rečenog, dokumentom ću se pozabaviti na sljedeći način. Započet ću općim pregledom teksta, a potom ću procijeniti koje su četiri glavne teme koje nam omogućuju bolje razumijevanje Grgurove uvodne misli.

No prije negoli nastavim, ukratko ću prokomentirati Grgurov stil i izričaj. Ne vjerujem da itko može čitati ovo djelo i ne ostati zapanjen snagom njegove riječi. Na temelju ovog djela posve je jasno da Grgurove godine provedene u Ateni uz proučavanje retorike nisu ostale bez ploda. Možemo samo zamisliti kakav je bio učinak Grgurovih propovijedi kada njegove riječi još i danas imaju takvu težinu iako prevedene na drugi jezik te čitane više od tisućljeća i pol kasnije. Zbog ograničenog opsega ovog rada, ovdje se neću baviti mnogim lijepim dijelovima teksta, no smatram da je važno naglasiti da se radi o djelu koje često briše granicu između proze i poezije.¹⁰

10 Očito je da Grgur nije bio nesvjestan ove činjenice, kao što to otkriva izvještaj o kojem je kasnije govorio Jeronim u svojoj Poslanici 52, gdje se Grgur i Jeronim nisu mogli složiti oko tumačenja

4.1. Sažeti pregled argumenta

Prvi se dio djela, koji se proteže od uvoda (odlomci 1-5) sve do odlomka 51, bavi ulogama koje istinski prastoralni službenik treba preuzeti, kao i trima izazovima s kojima se nužno suočava pri ispunjavanju tih uloga. Budući da će tema službeničkih uloga biti obrađena kasnije, ovdje ih neću detaljnije razmatrati. Prvi izazov o kojem se raspravlja jest izazov sveprisutne naravi i nužnosti grijeha. Prema Grgurovu mišljenju, prastoralni službenik treba živjeti u svetosti, kako se ne bi doveo u situaciju da „liječi druge dok je sam pokriven ranama“ (Gregory 1979, 7:13). Drugi izazov uzima u obzir narav zajednice, koja nikad nije potpuno jedinstvena, već vrlo raznolika u svojim potrebama.¹¹ Treći se izazov svodi na ograničeno životno iskustvo onih koji su pozvani u službu. Razmatra se kako se stječe potrebno iskustvo, a da se pritom ne nanese šteta baš onim kojima bi takvo iskustvo koristilo.

Drugi dio, od odlomka 52 do 70, navodi biblijske primjere obnašanja uloge prastoralnog službenika, koristeći Pavla kao pozitivan primjer. Također, navode se upozorenja starozavjetnih proroka, koja se odnose na odabrane negativne primjere kraljeva i svećenika. U ovom se odjeljku počinje razvijati pitanje, na koje je odgovoreno u trećem odjeljku, je li netko uistinu spreman ili adekvatan za prastoralnu službu. Nakon što je u Pavlu pružio arhetipski uzor, Grgur iznosi svoj strah da ćemo „u usporedbi s njima [misli na Pavla i one koji su bili prije] mi [Grgur i ljudi njegova doba] možda ispasti glupi poput glavara Soana“, aludirajući pritom na Izaijin prijekor protiv faraonovih savjetnika (Gregory 1979, 7:56).¹² Zatim nastavlja u istom duhu navodeći prošireni popis optužbi od strane starozavjetnih proroka protiv drevnih izraelskih i judejskih svećenika. Poziva se na Hošeu, Miheja, Joela, Habakuka, Malahiju, Zahariju, Ezekiela i Jeremiju. Završava uspoređujući optužbe proroka s Isusovim optužbama protiv farizeja i pismoznanaca.

U trećem odjeljku, koji se proteže od odlomka 71 do 99, Grgur doseže vrhunac svog argumenta tvrdeći da nema čovjeka koji je uistinu kvalificiran udovoljiti zahtjevima prastoralne službe. Počinje izjavom da Pavlovo svjedočanstvo i staro-

fraze u Lukinu evanđelju. „Grgur mu je rekao da bi poantu najbolje razumio kada bi je čuo usred jednog od Grgurovih govora, pri čemu bi ga uvjerio pljesak, čak i protiv njegove volje, ili bi se osjećao budalom“ (Norris 1991, 16).

11 Grgur (Gregory 1979, 7:19) uspoređuje rad liječnika, u uvjetima raznih bolesti i medicinskih tretmana koje su prisiljeni provoditi, s radom prastoralnog službenika, ističući pritom kako za liječnike vrijedi da njihovi pacijenti žele ozdraviti! „Ali u našem slučaju, ljudska razboritost i sebičnost te priklanjanje navikama i sklonosti da se postigne spremnost na podčinjavanje, predstavljaju veliku prepreku za napredovanje u vrlini, *prerastajući gotovo u oružani otpor onima koji nam žele pomoći.*“ Kurziv dodan.

12 Izaija 19,11 SHP navodi, „Kako su glupi glavari grada Soana! Mudri faraonovi savjetnici daju lude savjete. Kako možete reći faraonu: ‘Nasljednik sam mudraca, nasljednik drevnih kraljeva?’“ Ova se izjava daje u kontekstu Božjeg suda nad Egiptom.

zavjetni proroci „obeshrabruju moju dušu“ (Gregory 1979, 7:71) pri usporedbi sa sljedećom zastrašujućom vizijom istinske službe: „Prije nego što se uhvati u koštac s čišćenjem drugih, čovjek sam treba biti očišćen; sam treba postati mudar kako bi druge mogao učiniti mudrima; postati svjetlost kako bi dao svjetlost; približiti se Bogu kako bi mu približio druge; biti posvećen da bi posvećivao; biti vođen Božjom rukom da bi druge vodio za ruku; imati mudrost da bi drugima dao savjet“ (Gregory 1979, 7:71). To je slično onome što je ranije ustvrdio: „Svrha našeg umijeća jest duši pružiti krila, spasiti je od svijeta i predati Bogu, paziti na onoga koji je stvoren na Božju sliku te ga uzeti za ruku ako je u opasnosti, obnoviti ga ako je uništen, učiniti da mu Kristov Duh prebiva u srcu. Ukratko, obožgovoriti i dodijeliti nebesko blaženstvo onome koji pripada nebeskom mnoštvu“ (Gregory 1979, 7:21).

Zatim navodi još dva izazova s kojima se pastoralni službenik susreće. Radi se o podijeljenosti u Crkvi, posebice, ali ne isključivo, u smislu doktrinarnih prijevora. Također, tu su nesigurnosti i dvojbe onih koje treba podići „iznad mnoštva“.¹³ Sila koja pokreće ovaj odjeljak sažeta je u četiri izazova „tko je čovjek“, koje smo prethodno sreli u odlomcima 95 do 99. Ovi argumenti proizlaze iz sljedeće tvrdnje: „Od kada sam pojmió te stvari... kako bih se usudio?“¹⁴ To postaje središnja točka argumenta cijelog izlaganja i temelj Grgurove obrane. On slijedi četiri tvrdnje „tko je čovjek“, postavljajući naizgled retoričko pitanje: ako su to zahtjevi i uvjeti službe pa koji je čovjek dovoljno lud da se toga prihvati? U

13 „Mojsije je zapravo otišao gore i ušao u oblak, gdje mu je bio predan zakon i gde je primio ploče čija slova pripadaju mnoštvu, ali su zapravo namijenjene onima koji su iznad mnoštva.“ Ovo je odjek ranijeg odjeljka gdje Grgur kaže: „Bog je odredio... drugi bi trebali biti pastiri i učitelji, raditi za usavršavanje Crkve, oni koji nadmašuju većinu u kreposti i bliskosti s Bogom, izvršavajući funkcije duše u tijelu i intelekta u duši...“ (Gregory 1979, 7:92).

14 „Od tada sam znao da nitko nije dostojan Božje veličanstvene moći, žrtve i svećeništva, tko se prvo nije predstavio Bogu živom svetom žrtvom razumnog i ugodnog služenja te žrtvovao Bogu žrtvu slavljenu i svoj skrušeni duh, koja predstavlja jedinu žrtvu koju od nas traži onaj koji daje sve; kako bih se mogao usuditi prinijeti Mu izvanjsku žrtvu, simbol velikih otajstava, ili se odjenuti ruhom i imenom svećenika, prije no što su moje ruke posvećene svetim djelima; prije no što su se moje oči navikle gledati sve stvoreno čuđenjem samo za Stvoritelja i bez opasnosti za stvorenje; prije nego što se moje uho dovoljno otvorilo prema Gospodinovom vodstvu, a on otvorio moje uho da čujem jasno i stavio mi zlatnu naušnicu s dragocjenim sardisom, to jest riječ mudraca u prijemljivo uho; prije nego što su se moja usta otvorila za Duha kako bi bila ispunjena duhom govorenja tajni i nauke; a moje su usne vezane za korištenje riječi mudrosti božanskim znanjem i, rekao bih, otvorene u pravo vrijeme: prije nego što se moj jezik ispunio ushićenjem i postao instrumentom božanske glazbe, potaknut slavom, potaknut prije nego što se prilijepio za čeljust: prije nego što su mi noge bile postavljene na stijenu, oblikovane poput nogu srne, a moji koraci usmjereni pobožno, tako da se ne mogu poskliznuti; prije nego što su svi moji članovi postali oruđe pravednosti, a sve što je smrtno je progutao život te se sve priklonilo Duhu?“ (Gregory 1979, 7:95). Ova jedinstvena rečenica tvori cijeli odlomak!

odlomku 99, konačno odgovara na to pitanje, i to na sljedeći način: „Nitko – ako želite poslušati moj sud i prihvatiti moj savjet!“ (Gregory 1979, 7:99).

To je, dakle, Grgurov zaključak u trenutku kada se okreće završnom dijelu teksta. U ovom posljednjem odjeljku, odlomcima 100 do 114, Grgur otkriva kako je protiv vlastite prosudbe i mišljenja ipak konačno prihvatio ulogu pastoralnog službenika i vratio se u Nazijan. I to je ono što predstavlja Grgurov prvenstveni apel upućen nazijanskoj Crkvi da ga ponovno prihvate nakon njegova povratka. Umjesto da ovdje rezimiram njegov zaključak, pozabavit ću se njime detaljnije kroz ostatak ovog rada.

4.2. *Teme argumenta*

Sad kad smo djelo sagledali u cjelini, razmotrit ću četiri glavne teme koje se provlače kroz čitav tekst te redoslijed kojim su predstavljene, sve kako bismo mogli jasnije sagledati Grgurovu svrhu i namjeru. Teme su sljedeće: 1) osobna Grgurova promišljanja, 2) izazovi pastoralne službe, 3) različite uloge koje pastoralni službenik treba preuzeti, te 4) biblijski primjeri koji podržavaju Grgurove argumente. Cjelokupno se djelo sastoji od 117 odlomaka, a teme sam podijelio među odlomcima na sljedeći način. Pored osam uvodnih i zaključnih odlomaka, 33 odlomka bave se osobnim Grgurovim promišljanjima, 32 odlomka odnose se na izazove koje donosi obavljanje pastoralne službe, dok se samo njih 28 može uzeti kao smjernice za buduće obavljanje pastoralne službe. Svih 28 odlomaka, koji se bave ulogom pastoralnog službenika, smješteni su zajedno u prvom odjeljku, a radi se o odlomcima 16 do 43. Preostalih 16 odlomaka predstavljaju biblijsko utemeljenje Grgurove argumentacije, koja se odnosi na Pavla i starozavjetne proroke. Iz toga se, dakle, može vidjeti da se veći dio djela uopće ne odnosi izravno na specifične uloge pastoralnog službenika, već više na teme koje se prvenstveno odnose na osobna Grgurova promišljanja, a tek potom na izazove s kojima se suočava pastoralni službenik, od čega oba dijela imaju svrhu podržati Grgurovu cjelokupnu obranu.

Prva se tema odnosi na Grgurovo duševno stanje u odnosu na nazijansku Crkvu. On daje pojašnjenja svojih razloga za bijeg i povratak, o čemu će kasnije biti riječi, te na njegov osjećaj neadekvatnosti, posebice u odnosu na drugu i četvrtu temu. Vjerujem da se iza Grgurova osobnog kolebanja prema službi krije dvojna motivacija. Vjerujem da je istinska duhovna poniznost njegova prvenstvena motivacija, iza čega se krije veoma ljudski slučaj perfekcionizma. Grgur, koji je bio dobro upućen u Sveto pismo te tradicije rane Crkve i Crkve svoga doba, imao je vrlo visoko viđenje onoga što bismo danas jednostavnim jezikom nazvali učenitvo laika. Koliko su onda bolji i veći trebali biti oni koji su se pripremali za službu vodstva! Rođen pod vlašću prvoga cara, koji je tolerirao kršćanstvo, on je zasi-

gurno iz prve ruke poznao iskustvo kršćanskih mučenika i drugih koji su nosili Kristov biljeg. Ako je to bilo polazište, tko je bio on da pokuša nešto veće? Ipak, usprkos toj poniznosti, u Grguru je postojao nagon potpunog poistovjećivanja s ovim visokim idealima. Ako ne može postići briljantan uspjeh, neće niti pokušavati.¹⁵ Vjerujem da je Grgurov bijeg iz Nazijana bio potaknut ovom interakcijom između poniznosti i perfekcionizma.

Druga i treća tema su povezane jedna s drugom, ali dok treća razmatra o tome što bi pastoralni službenik trebao činiti – pozitivan argument, druga razmatra službu u negativnom smislu: sve zadaće koje su pastoralni službenici pozvani izvršavati, ali to ne rade ili ne mogu izvršiti. Kao što je ranije spomenuto, ova međusobna povezanost pozitivnih i negativnih razmatranja o službi svakako pruža cjelovitiji, dublji i iscrpniji uvid nego da je Grgur o pastoralnoj službi jednostavno pisao samo s pozitivnog stajališta. Da Grgur nije bio prisiljen da se „dokaže“, ne bismo imali ovu priliku razmatranja njegova osobnog uvida. Da je Grgur bio zadovoljan i siguran, da ga nisu pokretali osjećaji nedostatnosti koji su proizlazili iz njegove poniznosti i perfekcionizma, vjerojatno se ne bi odlučio na bijeg. Ostao bi u Nazijanu i prilagodio se što je bolje mogao. Zadovoljio bi se samo osrednjom službom. Pošto ipak jest pobjegao, a potom je osjećao potrebu vratiti se, bio je prisiljen „dokazivati“ svoju vrijednost.

Temeljem ovog razmatranja vjerujem da se može ustvrditi kako se ovo djelo ne bavi prvenstveno ulogom pastoralne službe, već je više usmjereno na kvalifikaciju pastoralnog službenika. Imajući to na umu, podnaslov djela „... s razmatranjem naravi svećeničke službe“, smatram neutemeljenim (Gregory 1979, 7:204). Grgur se u svom djelu ne bavi samo ulogama i funkcijama pastoralne službe već se prvenstveno bavi dokazivanjem da zbog tih uloga i funkcija nitko, a najmanje on sam, nije dorastao tom herkulskom zadatku.

Zašto? Vjerujem da upravo to čini okosnicu njegove primarne obrane zbog bijega iz Nazijana. Ne može mu se zamjeriti njegov početni šok. Umjesto da ga taj postupak diskvalificira, više se pokazuje da je, za razliku od drugih koji su već bili u službi, samo on imao dovoljno mudrosti da prepozna tu činjenicu. U tome je zapravo njegov poraz, njegov poziv u službu, uloga za koju smatra da joj nije dorastao; poziv u službu koja se protivi njegovim željama. Tako dobivamo odgovor na prvo pitanje postavljeno u uvodnoj riječi. No što je s drugim pitanjem? Što to

15 „Znao sam reći neka drugi plove zbog trgovine, prelaze široke oceane i upuštaju se u borbu s vjetrovima i valovima da bi stekli veliko bogatstvo, ako je već takav slučaj, te ulaze u rizik gonjeni željom za plovidbom i profitom; ali meni je draže ostati na kopnu i zaorati kratku, ali ugodnu brazdu, pozdravljajući more i njegove dobitke s dostojne udaljenosti, živjeti najbolje što mogu od siromašne i oskudne zalihe ječmenog kruha, ali živjeti u sigurnosti i miru radije nego da se zbog dobitka izlažem tako velikom riziku“ (Gregory 1979, 7:100).

znači da on „usvaja“ ovaj poraz? Da bismo odgovorili na to pitanje, trebamo se ponovno vratiti samom tekstu i ispitati ovu teoriju u svjetlu Grgurovih vlastitih riječi.

5. Pojašnjenje Grgurovih argumenata

Grgurov je argument sažet u dva pojašnjenja. Prvo, razumni uzroci njegova bijega i, drugo, moćna sila koja ga je potaknula na povratak. U te dvije suprotstavljene sile prepoznajemo, kako opasnosti s kojima se nužno suočava pastoralni službenik, tako i obveze koje je pozvan ispuniti. Prvo ćemo razmotriti razloge koje Grgur navodi za svoj odlazak iz Nazijana ili, kako sam kaže, „razlog moga neposluha“ (Gregory 1979, 7:6), a potom ćemo razmotriti što navodi kao razloge svog povratka, njegovim riječima „razloge moga podčinjavanja i spremnosti na ponovno uključanje“ (Gregory 1979, 7:103).

5.1. „Razlog moga neposluha“

U uvodnom dijelu *Oration II* Grgur iznosi četiri razloga za svoj bijeg iz Nazijana. Prvo navodi svojevršno stanje šoka u situaciji u kojoj se iznenada našao: „Kao prvo i najvažnije, bio sam zapanjen neočekivanošću onoga što se dogodilo, kao što ljudi znaju biti prestravljeni iznenadnim zvukovima; potom sam izgubio kontrolu nad svojim sposobnostima rasuđivanja, a moje samopoštovanje, koje me do tada vodilo, napustilo me“ (Gregory 1979, 7:6).

Drugi je razlog, kako Grgur navodi, želja za življenjem „filozofskog“ života, života asketske samoće, gdje se čovjek može usredotočiti na vlastitu osobnu duhovnost te na proučavanje Svetog pisma i duhovnih djela:

Potom me obuzela silna čežnja za blagoslovima smirenosti i povlačenja, u koje sam zaljubljen od samog početka te pretpostavljam da isto osjeća bilo koji drugi proučavatelj Riječi, što je među najvećim opasnostima koje sam obećao Bogu, a o čemu sam također već imao toliko iskustva da sam tada bio na samom pragu, a uslijed svega toga moja se čežnja silno rasplamsala tako da nisam mogao podnijeti da proizvoljnim činom ugnjetavanja budem gurnut usred života u previranju i silom otrgnut iz svetišta posvećenog življenja (Gregory 1979, 7:8).¹⁶

16 “In the next place, there came over me an eager longing for the blessings of calm and retirement, of which I had from the first been enamoured to a higher degree, I imagine, than any other student of letters, and which amidst the greatest and most threatening dangers I had promised to God, and of which I had also had so much experience, that I was then upon its threshold, my longing having in consequence been greatly kindled, so that I could not submit to be thrust into the midst of a life of turmoil by an arbitrary act of oppression, and to be torn away by force from the holy sanctuary of such a life as this.”

Treći razlog, koji odjekuje u ostatku teksta, odnosi se na, prema Grgurovu mišljenju, jedno stanje njegovih vršnjaka koji služe u Crkvi:

Osim toga, bio sam pod snažnim utjecajem još jednog osjećaja, nisam siguran je li prost ili plemenit, ali odlučan sam iznijeti vam sve svoje tajne. Sramio sam se svih onih drugih koji nisu bili bolji od običnih ljudi, dakako, sjajna je stvar ako nisu gori, a neopranih su se ruku i neupućenih duša upuštali u obavljanje najsvetije službe; te su prije nego što su postali dostojni pristupiti hramu, polagali pravo na svetište te se *naguravali oko svete trpeze, kao da se radi o sredstvu za preživljavanje*, umjesto da su bili uzor vrline ili *apsolutnog autoriteta* pri obavljanju službe o kojoj se ovdje trebam izjasniti (Gregory 1979, 7:8; kurziv dodan).¹⁷

Posljednje pojašnjenje, koje iznosi Grgur, a kojem daje središnje mjesto, završava oblikovanjem prvotne obrane kako je iznosi u svom djelu: „Naposljedku treba napomenuti da je jedna stvar ozbiljnija od bilo koje druge prethodno spomenute, jer sada dolazim do konačnog pitanja: i neću vas zavaravati; jer to ne bi bilo pošteno s obzirom na važnost trenutka. Nikad nisam, a ne činim to ni sada, smatrao da sam kvalificiran voditi stado ili imati upliv na ljudske duše“ (Gregory 1979, 7:9).

Dok su, dakle, šok i sebična želja za samoćom odigrali važnu ulogu, iz ove posljednje dvije izjave vidi se da je prije svega tenzija između perfekcionizma i poniznosti natjerala Grgura da pobjegne iz Nazijana. Očito je da se u Pontu dogodilo nešto što je nadvladalo te osjećaje pa se Grgur ipak odlučio vratiti. Okrenimo se sada zaključnom dijelu dokumenta kako bismo vidjeli razloge koje navodi za svoj povratak.

5.2. „Razlozi moga podčinjavanja i spremnosti na ponovno uključenje“

Kako se Grgur približava završetku svoga govora, iznosi tri razloga za povratak. Prva dva se meni osobno čine kao puke formalnosti. Najprije navodi da je razlog njegova povratka ljubav koju osjeća prema ljudima Nazijana te svijest o boli koju im je nanio svojim odlaskom:

To je pojašnjenje za moj odlazak, koji sam bio u stanju ukratko iznijeti. I to su razlozi koji su me odveli od vas, prouzročivši, moja braćo i prijatelji, ne samo moju već vjerojatno i vašu bol. Ipak, kako mi se tada činilo, djelovali su na mene

17 “I was influenced besides by another feeling, whether base or noble I do not know, but I will speak out to you all my secrets. I was ashamed of all those others, who, without being better than ordinary people, nay, it is a great thing if they be not worse, with unwashed hands, as the saying runs, and uninitiated souls, intrude into the most sacred offices; and, before becoming worthy to approach the temples, they lay claim to the sanctuary, and they push and thrust around the holy table, as if they thought this order to be a means of livelihood, instead of a pattern of virtue, or an absolute authority, instead of a ministry of which we must give account.”

neodoljivom snagom. Moja čežnja za vama te osjećaj da i vi čežete za mnom, više su od svega drugoga doveli do mog povratka jer nas ništa tako ne potiče na ljubav kao što je međusobna naklonost (Gregory 1979, 7:102).¹⁸

Potom Grgur govori o dužnosti prema svom ocu i potrebi da iskaže poštovanje svojoj majci: „Također, zaokupljala me sveta dužnost i briga koju sam bio dužan iskazati prema svojim roditeljima, koji su u svojoj poodmakloj dobi zbog mene bili jako nesretni, te prema iskustvu patrijarha Abrahama, kojeg posebno cijenim i koji se ubraja među anđele, te Sare, koja je sudjelovala u mojem duhovnom rođenju upućujući me u istinu“ (Gregory 1979, 7:103).

Naposljedku, Grgur iznosi posljednji razlog, koji je možda mogao biti najbliži istini, bliži osnovnom uzroku njegova povratka nego što su bili oni prethodno izneseni: „Postoji treći razlog koji ću ovdje iznijeti, a taj je od najveće važnosti. Sve ostalo treba odbaciti. Sjetio sam se davnih dana i prisjećajući se jedne epizode iz drevne prošlosti, izvukao sam savjet koji me ponukao da ovako postupim“ (Gregory 1979, 7:104).

Grgur zatim nastavlja s pričom o nevoljnom proroku Joni. U nekoliko navrata u tekstu spominje kako mu je ovo tumačenje pružio jedan „čovjek“ iako se ime te osobe ne spominje.¹⁹ U svakom slučaju, Grgur u Joni začudo pronalazi uzor antiheroja, koji mu je bio neophodan da bi prihvatio svoj poziv u službu. Na Joninu se, dakle, primjeru slama Grgurov perfekcionizam. Sljedeći je komentar od ključne važnosti:

Jona tada nije bio nesvjestan moćne Božje ruke, kojom se, međutim, prijetio drugima, niti je zamišljao da može pobjeći izvan dometa Božje moći; u to ne bismo trebali vjerovati: ali kada je vidio Izraelovo otpadništvo i shvatio prenošenje milosti proroštva na pogane – *to je bio razlog njegova odustajanja od propovijedanja i ispunjavanja Božjih zapovijedi...* (Gregory 1979, 7:109).²⁰

Iz svega toga Grgur zaključuje da je Bog taj koji je u ovom slučaju istinski prorok, a ne Jona. Jona je samo bio glasnogovornik, a istinsko djelovanje, snaga

18 “Such is the defense which I have been able to make, perhaps at immoderate length, for my flight. Such are the reasons which, to my pain and possibly to yours, carried me away from you, my friends and brothers; yet, as it seemed to me at the time, with irresistible force. My longing after you, and the sense of your longing for me, have, more than anything else, led to my return, for nothing inclines us so strongly to love as mutual affection.”

19 To je dovelo do nagađanja da je taj „čovjek“ bio ili Origen, koji je razgovarao s Grgurom kroz njegove tekstove, ili možda Bazilije koji mu je govorio o Joni dok su bili zajedno u Pontu. (Gregory 1979, 7:107–08, fusnote uz tekst).

20 “Jonah then was not ignorant of the mighty hand of God, with which he threatened other men, nor did he imagine that he could utterly escape the Divine power; this we are not to believe: but when he saw the falling away of Israel, and perceived the passing over of the grace of prophecy to the Gentiles- this was the cause of his retirement from preaching and of his delay in fulfilling the command...”

i ispunjenje proroštva dolazi od Boga. Jona je uvidio što Bog namjerava učiniti. On je kao prorok, možda nevoljko, ali ipak pravi prorok, znao da će Bog oprostiti poganima te da će njegovu narodu preostati samo otpadništvo. Zbog toga je Jona pobjegao, a ne zbog straha da će pogani odbaciti njegovu poruku ili mu nauditi na neki drugi način. Taj zaključak Grgur potom primjenjuje na vlastiti slučaj, tvrdeći da je Bog zapravo taj koji je istinski pastir u Crkvi, a ne on sam, pa je činjenica što sam sebe smatra nedostojnim zadatka potpuno nebitna; pošto u konačnici to zapravo i nije njegov zadatak. Tu se ruši svaki Grgurov perfekcionizam i on uviđa da pastoralna služba nije prije svega zadaća čovjeka, već da je to Božja zadaća premda je On izvršava koristeći ljudske ruke.

Jer, ako već biva dodijeljena, i to je jedino što se ovdje može nedvojbeno potvrditi, jasno je da smo potpuno nedostojni obavljanja svećeničke službe pred Bogom te da možemo biti dostojni svetišta tek nakon što postanemo dostojni Crkve i dostojni vodstva tek nakon što smo postali dostojni svetišta, ipak nas još uvijek *možda netko (sic) može odbiti osloboditi optužbe za neposluh* (Gregory 1979, 7:111).²¹

Ovdje Grgur također uviđa da jedino treba izabrati između poslušnosti i neposluha; jer Bog ga je pozvao. Može se igrati Jone ili ne, ali se boji da bi tamo, gdje je Joni bilo oprošteno, za njega milost mogla izostati. I premda će mu se do neke mjere suditi zbog propusta u ulozi pastoralnog službenika, više se boji presude koju bi mogao dobiti zbog toga što je u potpunosti odbio Božji poziv. Grgur tada odabire poslušnost, pritom „usvojivši“ svoj poraz umjesto da slijedi Jonin primjer. On, naime, smatra da se Jona „odrekao“ ili odbio prihvatiti svoj poraz iz jednog veoma odbojnog razloga, razloga vlastite zadržanosti. Svoju će odluku Grgur, dakle, od sada slijediti cijelim srcem, a ne gundajući kao što je to do sada činio.

Imajući sve to na umu, *Oration II* može se smatrati svojevrsnom prijavom za posao koji je Grguru već ranije bio ponuđen. Međutim, jednom kad je već bio u Pontu, Grgur je shvatio da se ne radi samo o ponudi za posao već o životnom pozivu te je odlučio prihvatiti ulogu pastoralnog službenika u Nazijanu iz Božje ruke, a ne iz ruke svog oca ili od zajednice. Ipak, ostao je problem to da je on svojim odlaskom ponudu isprva odbio. Stoga, uvidio je da zajednici treba dokazati da je dostojan njihova povjerenja, a posebno onima koji više nisu bili uvjereni u opravdanost podrške koju je Grguru pružao njegov otac. Smatrao je da mu je njihovo poštovanje važno ako se već želi u potpunosti, u skladu s duhom a ne samo prema riječi, posvetiti poslu. To čini tako što prvo pokazuje kako nitko nije dostojan tog posla, ali zbog toga nije manje vrijedan. Zatim pokušava dokazati

21 “For if it be granted, and this alone can be strongly asserted in such matters, that we are far too low to perform the priest’s office before God, and that we can only be worthy of the sanctuary after we have become worthy of the Church, and worthy of the post of president, after being worthy of the sanctuary, *yet some one (sic) else may perhaps refuse to acquit us on the charge of disobedience.*”

da, iako nitko nije dostojan posla, neki su ipak pozvani, a oni koji su pozvani, moraju se pokoriti. Grgur, dakle, ne samo što mora prihvatiti ulogu pastoralnog službenika već i zajednica mora prihvatiti njega u toj ulozi. Pritom iznosi svoj životopis, naglašavajući svoj retorički talent i poznavanje Svetog pisma; jer iako sve to nije garancija dobrog budućeg rada, zasigurno neće biti smetnja.

Grgur (1979, 7:115) sažima svoju obranu sljedećim riječima:

Zadržao sam svoj mir, ali neću tako moći zauvijek: povukao sam se na neko vrijeme, dok nisam razmislio i utišao svoju tugu: no sada mi je zadatak da Ga proslavim u zajednici ljudi i da Ga hvalim iz pozicije starješinstva. Ako je moje prijašnje ponašanje zasluživalo osudu, moje sadašnje djelovanje zaslužuje oprost. Ono što je nadalje potrebno su riječi. Evo me, moji kolege pastori, evo me, ti sveto stado dostojno Krista, evo me glavni Pastiru, evo me, oče, potpuno pobijeđenoga, evo tvog podanika prema Kristovim zakonima, a ne prema zakonima svijeta: evo moje poslušnosti, nagradi je svojim blagoslovom.²²

Grgur (1979, 7:117) potom zaključuje tekst zazivanjem Boga:

Drži me za desnicu i vodi svojim savjetom, prihvati me sa slavom, jer tko je Pastir pastirima i Vodič vodičima: da možemo hraniti Njegovo stado znanjem, a ne na način kao što to čini bezumni pastir; sve prema blagoslovu, a ne prokletstvu koje je davno izrečeno nad ljudima: neka On podari snagu i moć svome narodu i Sebi prikaže svoje stado kao sjajno i besprijekorno te dostojno neba, u prebivalištu onih koji se raduju, u sjaju svetih, tako da u Njegovu hramu svi, kako stado tako i pastiri, mogu reći Slava, u Kristu Isusu našem Gospodinu, kome pripada sva slava u vijeke vjekova. Amen.²³

6. Primjena u suvremenim okolnostima

U ovom posljednjem dijelu nastojat ću primijeniti Grgurovu viziju kršćanskog vodstva na suvremeni kontekst jugoistočne Europe u 21. stoljeću. Najprije ću raz-

- 22 "I held my peace, but I will not hold my peace for ever: I withdrew for a little while, till I had considered myself and consoled my grief: but now I am commissioned to exalt Him in the congregation of the people, and praise Him in the seat of the elders. If my former conduct deserved blame, my present action merits pardon. What further need is there of words. Here am I, my pastors and fellow-pastors, here am I, thou holy flock, worthy of Christ, the Chief Shepherd, here am I, my father, utterly vanquished, and your subject according to the laws of Christ rather than according to those of the land: here is my obedience, reward it with your blessing."
- 23 "[H]old me by my right hand, and guide me with His counsel, and receive me with glory, Who is a Shepherd to shepherds and a Guide to guides: that we may feed His flock with knowledge, not with the instruments of a foolish shepherd, according to the blessing, and not according to the curse pronounced against the men of former days: may He give strength and power unto his people, and Himself present to Himself His flock resplendent and spotless and worthy of the fold on high, in the habitation of them that rejoice, in the splendour of the saints, so that in His temple everyone, both flock and shepherds together may say, Glory, in Christ Jesus our Lord, to Whom be all glory for ever and ever. Amen."

motriti suštinsko prvenstvo poziva na službu, a potom ću ukratko ispitati izazove s kojima se susreću pastoralni službenici, kako u Crkvi tako i u svijetu. Naposljetku, razmotrit ću osobne vidove borbe s kojima se pojedinac treba suočiti i svladati ih, kako bi pokazao poslušnost svom pozivu. Na kraju ću ponuditi rješenje.

6.1. *Poziv u pastoralnu službu*

Grgurovo razumijevanje kršćanskog vodstva podrazumijeva napetost između njegova visokog poimanja pastoralne službe i njegova niskog viđenja vrline čovječanstva. Cijeli se argument za njegov bijeg u Pont temelji na racionalnom stavu da nitko nije dorastao tom zadatku; zahtjevi su jednostavno preveliki da bi ih čovjek mogao ispuniti. Grgurovo opravdanje pred ljudima iz Nazijana svodi se na činjenicu da njegova poslušnost Kristu zahtijeva njegov povratak, ali i njihovu poslušnu spremnost da ga prime natrag. Između ova dva argumenta stoji Božji poziv.

Preduvjet svakoga kršćanskog vodstva jest Božji poziv, bez obzira na to u kojoj će se sferi djelovanja ili u kojem svojstvu ta služba obavljati. Nitko ne bi trebao nastojati voditi ako nije pozvan, kao što također nitko tko je pozvan u službu, ne bi trebao izbjegavati preuzeti ulogu vodstva. Bog suvereno odlučuje kome će udijeliti milost, dar i sav potreban blagoslov da se nadiđe ljudsko stanje i djelotvorno utječe na svijet. Nitko nije dostojan, ali neki su pojedinci ipak pozvani i te se osobe moraju poslušno odazvati pozivu.

Svi kršćani primaju poziv na spasenje, ali samo neki primaju poziv na vodstvo. Kršćansko bi se vodstvo trebalo događati samo nakon primanja unutarnjeg poziva kroz čitanje Svetog pisma i molitvu, a taj poziv svoju izvanjsku potvrdu dobiva unutar Crkve. Oni koji žele voditi na vlastitu inicijativu, doživjet će razočaranje ili frustraciju u „borilištu duša“, kao što Grgur u jednom od svojih ranijih govora naziva pastoralnu službu.²⁴ Vođenje bez poziva dovest će samo do unutarnjih i vanjskih napetosti jer se neće zbivati uz podršku Božje providnosti.

Međutim, vođenje prema Božjem pozivu također će stvarati napetosti. Poziv na spasenje stavlja pojedinca u stanje napetosti, kako napetost u odnosu na vlastiti ego tako i u napetost u odnosu na svijet. „Stari čovjek“ još neko vrijeme opstaje u traženju „novoga stvorenja“, a novorođeni se suočava sa svijetom s kojim možda više ne može u cijelosti surađivati, a ponekad mu se čak treba suprotstaviti

24 „S jedne strane vas krivim oboje i molim vas da ne zanemarite moje obično govorenje, ako vas možda živciram izražavajući uzrok svoje boli. Kad sam se zgadio nad životnim zlom i čeznuo, ako itko od nas uopće čezne, za samoćom, bio sam željan što je brže moguće pobjeći u neko utočište sigurnosti, daleko od buke i prašine javnog života. Ti si bio taj koji si me, na neki način, prigrabio te *ovom podlom i izdajničkom borilištu duša* dodijelio plemenitu titulu svećeništva“ (Gregory 1979, 7:283). Ovaj je govor zapravo predstavljen na sprovodu njegova oca i još se uvijek može osjetiti Grgurovo ogorčenje zbog prisiljavanja na službu. Kurziv dodan.

i mijenjati ga. Poziv na službu dovodi pastoralnog službenika u stanje napetosti u odnosu na vlastiti ego, u odnosu na svijet, ali također i u odnosu na članove Crkve. Jer, kršćanski će se vođa s vremena na vrijeme možda naći u situaciji kada neće moći u potpunosti surađivati s nekim članovima unutar Crkve, a zapravo mu je ponekad i dužnost suprotstaviti se svima i mijenjati Crkvu. To može biti veoma izazovno i ponekad naizgled jako neisplativo, no zapravo se radi o veoma hvale vrijednom zadatku. Kao što Grgur piše: „Ali mi, čiji su naponi usmjereni na spas duša, bića blagoslovljena i besmrtna, predodređena za vječnu kaznu ili pohvalu, za porok ili vrlinu – kakva bi trebala biti naša borba te koliko je vještine potrebno za liječenje ili pravilno postupanje s ljudima, za mijenjanje njihova života i predavanje gline duhu“ (Gregory 1979, 7:28).

6.2. Izazovi pastoralne službe

Grgur dobro opisuje izazove s kojima se pastoralni službenik suočava pri obavljanju svoje službe. U odlomcima 10-15, Grgur govori o sveprisutnoj naravi grijeha u svijetu te u nutrini samoga službenika. U odlomcima 44-45, Grgur opisuje velike raznolikosti u potrebama koje pastoralni službenik treba zadovoljiti. U odlomcima 46-51, razmatra problem nedostatka iskustva s kojim se većina pastoralnih službenika suočava. I, na kraju, u odlomcima 78-86, Grgur se suočava s problemom frakcionaštva i karijerizma koji ometaju rad i ponekad paraliziraju pastoralnog službenika. Ti izazovi ne predstavljaju samo ostavštinu iz prošlosti već su dio svakodnevnih tjeskoba i problema s kojima se suočavaju suvremeni kršćanski vođe.

Usred svega, kršćanski vođa treba pokušati naći ravnotežu. Ne smije usmjeravati svoju pažnju isključivo na ono što se događa unutar Crkve ili pak na ono što se događa isključivo izvan Crkve. Bez obzira na to služi li pastoralni službenik kao učitelj ili ne, on ili ona trebaju paziti kako bi u svojoj sferi odgovornosti osigurali disciplinu i rast Kristova tijela, bilo vođenjem ili služenjem. Isto tako, vođa mora nastojati voditi Kristovo Tijelo izvan zidova Crkve u svijet, tamo gdje je Kristovo Tijelo najpotrebnije; u svijet, ali ne da Crkva bude od svijeta. Drugim riječima, treba „biti svim ljudima sve“, kako Grgur prikazuje ovu vrstu ravnoteže u kontekstu Pavlove službe:

Što je s mukotrpnosću njegova učenja? Višestrukom naravi njegove službe? Njegovom ljubaznosću i dobrotom? A s druge strane, njegovom strogošću? I s miješanjem tih dvaju aspekata; u takvoj mudrosti da njegova blagost ne oslabi, niti se njegova strogost ne razjari? On daje zakone za robove i gospodare, one koji vladaju i one kojima se vlada, muževe i žene, roditelje i djecu, brak i celibat, samodisciplinu i popustljivost, mudrost i neznanje, obrezanje i neobrezanje, Krista i svijet, tijelo i duh. U ime nekih on zahvaljuje, za druge se zauzima. Neke naziva svojom radošću i svojom krunom, druge optužuje za ludost. Prati one koji se drže ravnog puta, dijeleći njihovu revnost; a druge, koji griješe, stalno provjerava. Jedan put izbacuje iz zajednice, drugi put po-

tvrdjuje svoju ljubav; u jednom trenutku tuguje, u drugom se raduje; jednom hrani mlijekom, a drugi put govori o tajnama; u jednom trenutku popušta, da bi se u drugom podigao na vlastitu razinu; u jednom trenutku prijeti štapom, da bi u drugom pružio duh krotkosti; jednom je uznositi prema uznositom, drugi je put ponizan prema poniženome. Sad je posljednji među apostolima, sad pruža dokaz da Krist govori u njemu; sad čezne za odlaskom i izlijeva se poput žrtve, sad misli da je za njih potrebnije da ostanu u tijelu. Jer, on ne traži zadovoljenje vlastitih interesa, već interesa svoje djece, koju je u Kristu rodio po Evanđelju. *To je cilj njegova duhovnog autoriteta, da u svemu zanemari sebe i dade prednost interesima drugih* (Gregory 1979, 7:54; kurziv dodan).²⁵

Na isti bi način kršćanski vođe u zemljama jugoistočne Europe morali pronaći ravnotežu između svih tih raznolikih zahtjeva svoje službe, a ipak istovremeno biti u stanju upravljati potrebama i napetostima koje se stalno pojavljuju. Bez osobnog uvjerenja u svoj poziv, ove će napetosti i potrebe nadvladati i paralizirati pastoralnog službenika, ili ga pak prisiliti da djeluje „u tijelu“.

6.3. Unutarnje borbe s kojima se suočava pastoralni službenik

Možda najveći izazov s kojim se pastoralni službenik suočava je izazov koji dolazi iznutra. Svaki službenik unosi vlastitu osobnost u kontekst u kojem je pozvan služiti, a ta će osobnost često biti u suprotnosti s kontekstom. Grgurove vlastite borbe daju nam u ovom slučaju dobar primjer. Iako je osjećao sklonost prema usamljeničkoj filozofskoj kontemplaciji, Bog ga je pozvao na služenje bučnoj Crkvi u kojoj tako često nije vladao red. Iako je tražio samoću u potrazi za osobnom svetošću, Bog ga je ipak pozvao na poticanje svetosti u zajednici još uvijek nesa-vršene Crkve. Božji poziv Grguru nije se temeljio na njegovu raspoloženju ili na njegovim osobnim željama, već na potrebama Crkve. Isto vrijedi i danas u jugo-

25 “What of the laboriousness of his teaching? The manifold character of his ministry? His loving kindness? And on the other hand his strictness? And *the combination and blending of the two; in such wise that his gentleness should not enervate, nor his severity exasperate?* He gives laws for slaves and masters, rulers and ruled, husbands and wives, parents and children, marriage and celibacy, self-discipline and indulgence, wisdom and ignorance, circumcision and uncircumcision, Christ and the world, the flesh and the spirit. On behalf of some he gives thanks, others he upbraids. Some he names his joy and crown, others he charges with folly. Some who hold a straight course he accompanies, sharing in their zeal; others he checks, who are going wrong. At one time he excommunicates, at another he confirms his love; at one time he grieves, at another rejoices; at one time he feeds with milk, at another he handles mysteries; at one time he condescends, at another he raises to his own level; at one time he threatens a rod, at another he offers the spirit of meekness; at one time he is haughty toward the lofty, at another lowly toward the lowly. Now he is least of the apostles, now he offers a proof of Christ speaking in him; now he longs for departure and is being poured forth as a libation, now he thinks it more necessary for their sakes to abide in the flesh. For he seeks not his own interests, but those of his children, whom he has begotten in Christ by the gospel. *This is the aim of all his spiritual authority, in everything to neglect his own in comparison with the advantage of others.*”

istočnoj Europi. Ipak, da ponovimo, bez pouzdanja u osobni poziv, unutarne će napetosti i potrebe nadvladati i paralizirati pastoralnog službenika ili ga prisiliti da djeluje „u tijelu“.

Što znači biti kršćanski vođa u 21. stoljeću? To se određuje onime što suvremeni pastoralni službenici rade, baš kao i onime što ne rade. U srži svakog izbora, koji stoji pred službenikom, jest pitanje ljubavi. Isključivi fokus na svijet, kroz evangelizaciju ili društveni angažman, govori: „Ne volim Tijelo Kristovo dovoljno da bih ostao unutar zidova crkve.“ Isključivi fokus na izgradnju Crkve, kroz poučavanje i učenje, govori: „Ne volim svijet dovoljno da bih izašao izvan zidova Crkve.“ Isto tako, onima kojima je potrebna korekcija, pasivnost službenika govori: „Ne volim vas dovoljno da bih se s vama bavio.“ Onima koji traže partnerstvo, autoritarnost službenika kaže: „Ne volim te dovoljno da bih te poslušao ili tražio kompromis“. Ljubav zahtijeva da pojedinac radi drugoga ostavi po strani vlastite sklonosti, bilo u Crkvi ili u svijetu. Ljubav je također ona koja pojedincu omogućava da to i provede. Ako ljubav nije u samoj srži motivacije pastoralnog službenika, tada će njegov rad na kraju biti „cimbalo koji zveči, bit će ništa i neće postići ništa“ (1 Kor 13,1-3). Takva vrsta ljubavi ne dolazi iz konteksta ili iznutra, već uvijek samo iz Božjeg poziva.

Literatura

- Florovesky, Georges. 1987. *The Eastern Fathers of the Fourth Century*, Vol. VII of the Collected Works. Translated by Edmunds, Catherine. Belmont: Notable & Academic Books.
- Hart, Addison. 2000. „Between Two Fears: Why Gregory Nazianzen Ran Away from the Priesthood: A Reflection on His Second Oration.” *Touchstone: A Journal of Mere Christianity* 3 (13). <https://www.touchstonemag.com/archives/article.php?id=13-03-027-f> (pristupljeno 14. prosinca 2020.).
- McGuckin, John. 2001. *Gregory of Nazianzus: An Intellectual Biography*. Yonkers, New York: St. Vladimir's Seminary Press.
- Norris, Fredrick W. 1991. *Faith Gives Fullness to Reasoning: The Five Theological Orations of Gregory of Nazianzus*. Leiden: Brill.
- Rousseau, Philip. 1994. *Basil of Caesarea*. London: University of California Press.
- Gregory of Nazianzus. 1979. „Select Orations of Saint Gregory Nazianzen.” U: Philip Schaff i Henry Wace, ur. *A Select Library of Ante-Nicene, Nicene, and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, Second Series, Volume VII. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company.
- Tanner, Norman i Giuseppe Alberigo, ur. 1990. *Decrees of the Ecumenical Councils*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Wickham, Lionel. 2002. *On God and Christ: The Five Theological Orations and Two letters to Cledonius*. Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press.

Eric Maroney

**Gregory Nanzianzen's *Oration II*:
A 4th Century Vision of Christian Leadership for the 21st Century**

Abstract

Leadership styles in southeast Europe tend to lie at the poles along a line stretched between passivity and authoritarianism. This is a universal problem in the global church, not one unique to southeast Europe. However, the fact remains that the mainstream leadership models in this part of the world need to be appraised and healthier models need to be developed. Unfortunately, the leadership models being imported from the West take as their cue business management, oftentimes focusing on efficiency, productivity, and growth rather than focusing on Kingdom expansion and serving the Bride of Christ. However, a model does exist for servant leadership, a model that emerged from the Eastern Church 17 centuries ago.

In this paper, I will examine Gregory Nazianzen's *Oration II* which presents a spiritual model of leadership for the 21st century. While written many centuries ago, this text is still able to speak to the modern mind and remains relevant for several reasons. First, this is the first extant extra-Biblical account of an individual's struggle with calling and obedience to Christian ministry. Second, Gregory's model is saturated with Scripture, providing a sound though unique perspective from his brilliant and highly trained mind. Finally, as one of Gregory's primary concerns is remaining faithful during a corrupt public form of Christianity, the context is appropriate to the traditional church contexts of southeast Europe.

Following a brief historical background, this paper will look at three elements of Christian ministry and how Gregory addresses their spiritual components. First, the roles of a minister, under the titles of priest, king, and prophet. Second, the challenges that beset ministers who seek to serve. And third, the personal struggles that an individual must face and overcome to be obedient in this calling.